

Особливості взаємозв'язку і відмінність фінансово-правової відповідальності та інших видів юридичної відповідальності

Pliekhov, Maksym

Veröffentlichungsversion / Published Version

Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Pliekhov, M. (2023). Особливості взаємозв'язку і відмінність фінансово-правової відповідальності та інших видів юридичної відповідальності. *Path of Science*, 9(11), 5001-5009. <https://doi.org/10.22178/pos.98-20>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY Lizenz (Namensnennung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY Licence (Attribution). For more information see:

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Особливості взаємозв'язку і відмінність фінансово-правової відповідальності та інших видів юридичної відповідальності

Peculiarities of the Relationship and Difference Between Financial and Legal Liability and Other Types of Legal Liability

Максим Плехов¹

Maksym Pliekhov

¹ Lviv University of Business and Law

99 Kulparkivska Street, Lviv, 79021, Ukraine

DOI: 10.22178/pos.98-20

JEL Classification: K30

Received 27.10.2023

Accepted 25.11.2023

Published online 30.11.2023

Corresponding Author:

Pliekhov.Maksym1@ukr.net

© 2023 The Author. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0

License 

Анотація. У статті розкрито особливості взаємозв'язку та відмінності між фінансово-правовою відповідальністю та іншими видами юридичної відповідальності. Відзначено, що юридична відповідальність має ті ж властивості, що й нормативність, а нормативність юридичної відповідальності, як і нормативність права, включає можливість державного примусу. З'ясовано, що юридична відповідальність визначається чинним законодавством і настає за проступки або злочини, тобто за протиправні дії, які особа вчиняє умисно або з необережності і які заборонені законом та стоять під загрозою покарання. Встановлено, що усі види юридичної відповідальності здійснюються на основі нормативної структури, яка являє собою єдність матеріальних і процесуальних правових норм. Виявлено, що притягнення до фінансово-правової відповідальності не виключає одночасного притягнення до інших видів юридичної відповідальності. Наголошено, що конституційну відповідальність можна визначити як засновані на державному (або прирівняному до нього суспільному) примусі конституційні відносини, які виникають з моменту вчинення конституційного порушення і які винний (правопорушник) повинен нести. Констатовано, що взаємодія фінансово-правової та кримінальної відповідальності має функціональний характер, який полягає в тому, що норми режиму кримінальної та фінансово-правової відповідальності залучаються до регулювання та захисту валюти, податків, банківського забезпечення тощо. Акцентовано, що зв'язок фінансово-правової та цивільної відповідальності простежується в кількох напрямках, однак фінансово-правова відповідальність не сприяє захисту відносин приватної власності. Виявлено, що між фінансовою та адміністративною відповідальністю існує тісний зв'язок, спільні риси якого висвітлюють публічність, нерівність сторін, спрощений порядок накладення стягнення тощо. Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є дослідження сутності, принципів, ознак та функцій і особливостей фінансово-правової відповідальності в Україні.

Ключові слова: фінансове право; юридична відповідальність; фінансово-правова відповідальність; фінансові правопорушення; кримінальна відповідальність; адміністративна відповідальність; цивільна відповідальність; законодавство України.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the relationship and differences between financial and legal liability and other types of legal liability. It is noted that legal liability has the same properties as normativity, and the normativity of legal liability, like the normativity of law, includes the possibility of state coercion. It is established that legal liability is determined by current legislation and is incurred for misdemeanours or crimes, i.e. for unlawful acts which a person commits intentionally or negligently and which are prohibited by law and are under the threat of punishment. The author establishes that all types of legal liability are exercised based on a regulatory structure, which is a unity of substantive and procedural legal

provisions. It is found that bringing to financial and legal liability does not exclude simultaneous bringing to other types of legal liability. It is emphasised that constitutional liability can be defined as constitutional relations based on state (or equivalent social) coercion, which arises from the moment of committing a constitutional violation and which the perpetrator (offender) must bear. It is stated that the interaction of financial and legal liability and criminal liability is of a functional nature, which means that the rules of the criminal and financial and legal liability regime regulate and protect currency, taxes, banking security, etc. The author emphasises that the connection between financial and civil liability can be traced in several directions. Still, financial and legal liability does not contribute to the protection of private property relations. It is found that there is a close connection between financial and administrative liability, the standard features of which are publicity, inequality of parties, simplified procedure for imposing a penalty, etc. The prospect of further research in this area is to study the essence, principles, features, functions and peculiarities of financial and legal liability in Ukraine.

Keywords: financial law; legal liability; financial and legal liability; financial offences; criminal liability; administrative liability; civil liability; Ukrainian legislation.

ВСТУП

Фінансово-правова відповідальність займає важливе місце серед інших видів юридичної відповідальності і її поява є цілком закономірним явищем у розвитку національного законодавства. Це обумовлюється необхідністю захищати та відновлювати публічні права та інтереси держави, порушені у її фінансовій діяльності, оскільки іншими видами юридичної відповідальності вони не можуть бути належним чином та повно захищені.

Держава завжди опікувалась і піклуватиметься про створення та дотримання встановленого порядку фінансових відносин, захисту інтересів власності і, зокрема, про наповнення дохідної частини бюджету всіх рівнів та виплату коштів з цих бюджетів. Правопорушники за порушення встановлених правил поведінки у фінансових відносинах притягаються до юридичної відповідальності.

Водночас держава, надаючи суб'єктам фінансових правовідносин певні права та свободи, вимагає від них належним чином реалізувати встановлені законодавчі положення. Це пояснює потребу та можливість державного примусу як однієї з форм юридичної відповідальності.

Окремі питання (теоретичні, практичні) юридичної відповідальності, в тому числі аспекти і особливості фінансово-правової відповідальності, досліджували Н. Батанова [1], Р. Гревцова [2], А. Іванський [3], Д. Кобелька [4], В. Козін [5], Л. Міщенко [6], М. Сакали [7], Л. Уртаєва [8], І. Устинова [9], Д. Шутлів [10] та інші вчені

та практики. Водночас з'ясовано, що сьогодні недостатньо проведені дослідження, що відображають порівняльні аспекти і особливості та взаємопов'язаність фінансово-правової відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності.

З огляду на викладене вище, *метою* статті є дослідити взаємозв'язок та відмінності між фінансово-правовою відповідальністю та іншими видами юридичної відповідальності.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Правовий принцип протидії фінансовим правопорушенням є цілісною системною ланкою, елементи (компоненти) якої перебувають у відносній залежності та ієрархічній залежності відповідно до специфіки правового регулювання. Ця система не може містити жодних нормативно-правових актів, а лише загальні правила попередження фінансових правопорушень. Тому, наприклад, індивідуальні позови, спрямовані на притягнення до відповідальності осіб, які вчинили фінансові правопорушення, не можуть бути віднесені до правової основи запобігання фінансовим правопорушенням, оскільки вони не є загальнообов'язковими правилами поведінки.

За своєю правовою природою цей вид позову є юридичним фактом, який встановлює, змінює або припиняє відповідні правовідносини у сфері фінансових відносин. Індивідуальний характер цих заходів виражається в

конкретності вимоги з певної теми, регламентації взаємовідносин, одноразовості виконання.

Загалом профілактика фінансових правопорушень базується на поєднанні всіх форм правової інтеграції та організаційного забезпечення загальнообов'язкових правил поведінки та їх зв'язків. Тому в рамках правових засад протидії фінансовим правопорушенням необхідно розуміти систему нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини, які виникають у сфері протидії фінансовим правопорушенням, правовий статус установ протидії фінансовим правопорушенням, а також обов'язки, принципи та засоби запобігання фінансовим правопорушенням.

Щодо правопорушень у сфері оподаткування, то правопорушниками є платниками обов'язкових внесків. Якщо особа в минулому порушувала податкове законодавство з метою приховати або занижити податкові зобов'язання (наприклад, несплата суми, меншої за максимальну суму), держава може притягнути таку особу до кримінальної відповідальності, якщо буде доведено, що особа має намір уникнути обов'язкових внесків [2].

Юридична відповідальність має ті ж властивості, що й нормативність, а нормативність юридичної відповідальності, як і нормативність права, включає можливість державного примусу. І якщо можливість державного примусу існувала до вчинення правопорушення, то ця можливість стала реальністю з виникненням конкретних правовідносин юридичної відповідальності.

Юридична відповідальність визначається чинним законодавством і настає за проступки або злочини, тобто за протиправні дії, які особа вчиняє умисно або з необережності і які заборонені законом та стоять під загрозою покарання. Така відповідальність настає за доведення факту правопорушення, який визначений в обставинах, передбачених законом чи іншим правовим актом.

Відповідальність полягає в настанні несприятливих наслідків для правопорушника шляхом позбавлення його певних соціальних благ або покладання на нього додаткових юридичних обов'язків особистого, майнового чи організаційного характеру, створюючи так званий правовий режим відшкодування шкоди щодо правопорушення. Така відповідальність може

бути досягнута лише за допомогою процесуальних норм, встановлених законом, які повно, об'єктивно, всебічно і справедливо визначають обставини реалізації права і забезпечують застосування санкцій норм захисту прав при забезпеченні таких прав.

Усі види юридичної відповідальності здійснюються на основі нормативної структури, яка являє собою єдність матеріальних і процесуальних правових норм. Порядок збирання доказів, встановлення фактів і винних осіб, а також визначення конкретних заходів державного примусу в рамках санкцій суворо регулюються нормами процесуального права [7].

Як і інші види юридичної відповідальності, фінансово-правова відповідальність ґрунтується на трьох підставах:

1) фактичність, що становить здійснення суб'єктом фінансових правовідносин протиправних дій, у тому числі вчинення фінансового правопорушення;

3) формальність, яка виникає у випадках, коли існує система фінансово-правових норм, що визначають права та обов'язки учасників охоронних фінансових правовідносин і регулюють відповідальність за порушення норм, що утворюють фінансове правопорушення, за яке накладається фінансово-правова відповідальність;

3) процесуальність, яка полягає у прийнятті компетентним органом рішення про застосування санкцій за вчинені фінансові правопорушення.

Виникнення негативних фінансово-правових зобов'язань можливе лише за наявності всіх перерахованих причин і в строго визначеному порядку: правопорядок – фінансове правопорушення – притягнення до фінансово-правової відповідальності.

Притягнення до фінансово-правової відповідальності не виключає одночасного притягнення до інших видів юридичної відповідальності. Водночас відповідно до чинного законодавства адміністративне притягнення платника податків до відповідальності за фінансові правопорушення завжди є таким же, як і одночасне притягнення до фінансово-правової відповідальності [9].

Фінансово-правова та конституційна відповідальність відрізняються залежно від ряду критеріїв, включаючи правоохоронні органи,

склад різних підрозділів правопорушника та різні методи процесу подання заяв. Водночас названі види відповідальності мають спільне функціональне призначення [3].

Конституційну відповідальність можна визначити як засновані на державному (або прирівняному до нього суспільному) примусі конституційні відносини, які виникають з моменту вчинення конституційного порушення і які винний (правопорушник) повинен нести. Негативні наслідки, що виникають внаслідок застосування санкцій до порушених норм, вимагають притягнення правопорушника до конституційно-правової відповідальності.

Конституційно-правова відповідальність характеризується всіма загальними рисами юридичної відповідальності, характерними й для інших видів юридичної відповідальності. Вона базується на загальному принципі юридичної відповідальності і є заходом державного примусу, що виражається у встановленні певних негативних наслідків для правопорушників. Проте ці ознаки конституційно-правової відповідальності мають свої особливості, що свідчать про їхню своєрідність як самостійного виду юридичної відповідальності. Конституційно-правова відповідальність характеризується всіма ознаками та елементами конституційно-правових відносин (об'єкт, суб'єкт, зміст, юридичні факти).

З моменту вчинення конституційного злочину, який є конституційним юридичним фактом, між конституційно-правовою відповідальністю та суб'єктом (правопорушником) виникає правовідношення конституційно-правової відповідальності, а його складові відповідають один одному. Для конституційно-правової відповідальності характерно те, що це правові відносини між нерівноправними суб'єктами, владні відносини, засновані на державному (або еквівалентному соціальному) примусі [1].

Норми кримінальної та фінансово-правової відповідальності націлені на підтримку нормального функціонування фінансових правовідносин і сприяють формуванню їх динаміки. Відмінність фінансово-правової та кримінальної відповідальності полягає в нормативно-правовій основі, порядку застосування, об'єктах застосування та об'єктах відповідальності.

Взаємодія фінансово-правової та кримінальної відповідальності має функціональний характер, який полягає в тому, що норми режиму кримінальної та фінансово-правової відповідальності залучаються до регулювання та захисту валюти, податків, банківського забезпечення тощо. Сфера захисту кримінальної відповідальності є ширшою, ніж захист фінансово-правової відповідальності. Фінансові відносини – це лише частина того, що захищено від кримінальної відповідальності [3].

Функціональний зв'язок, що формується з охорони та регулювання фінансових правовідносин, складається із взаємодії фінансово-правової відповідальності та дисципліни. Зокрема, для деяких посадових осіб обов'язок дотримання фінансової дисципліни прописаний у правилах про дисциплінарну відповідальність, а також у правилах про фінансово-правову відповідальність.

На динаміку фінансових правовідносин опосередковано впливають дисциплінарні норми відповідальності. Різниця між матеріальною, юридичною та дисциплінарною відповідальністю полягає в залежності від правопорушення. Якщо при дисциплінарній відповідальності відповідальність покладається на порушника за рішенням начальника, якому підпорядкована особа, то при матеріально-правовій відповідальності така підпорядкованість відсутня. Кожен, хто вчинив фінансове правопорушення, несе відповідальність перед державою, а не перед компанією [3].

Зв'язок фінансово-правової та цивільної відповідальності простежується в кількох напрямках. По-перше, фінансово-правова відповідальність у деяких випадках використовує схожі правові інструменти, наприклад, механізм солідарної відповідальності за податкові зобов'язання у разі реструктуризації підприємства, проценти та штрафні санкції. По-друге, фінансово-правові обов'язки, пов'язані з розподілом коштів і збором податків, опосередковано сприяють захисту прав власності держави. На відміну від цивільної відповідальності, вона не сприяє захисту відносин приватної власності.

Отже, зв'язок між цивільною та фінансово-правовою відповідальністю має функціональний характер і полягає в охороні суспільних відносин, однак кожна галузь використовує різні прийоми та заходи, особливо у сфері охорони державного майна. По-третє,

передбачена можливість добровільного поновлення цивільної та фінансово-правової відповідальності порушника в частині порушеного майна [3].

Між фінансовою та адміністративною відповідальністю існує тісний зв'язок. Правовий аналіз адміністративного та податкового законодавства дозволяє виявити спільні риси цього виду відповідальності, зокрема публічність, нерівність сторін, спрощений порядок накладення стягнення тощо [7].

Суттєвими ознаками, що відрізняють конкретні види юридичної відповідальності від фінансово-правової відповідальності є те, що:

1) фінансово-правова відповідальність – це завжди публічно-правові відносини, а цивільно-правова відповідальність характеризує приватноправові правовідносини;

2) публічна відповідальність регулюється лише законом, тоді як приватна відповідальність може бути встановлена угодою сторін;

3) у судових відносинах діють рівноправні суб'єкти, тоді як у суспільних відносинах держава завжди виступає владою;

4) з метою забезпечення та захисту прав громадян законом встановлено особливий порядок застосування заходів примусу, а повноваження щодо їх застосування покладено на спеціально уповноважені органи; водночас з цієї причини суб'єкти правосуддя не можуть застосовувати самостійні заходи державного примусу, навіть якщо держава бере участь у приватних правовідносинах у формі державних компаній;

5) у приватноправових правочинах застосування заходів державного примусу до правопорушників вимагає звернення до відповідних органів, з якими сторони не мають правових відносин;

6) у публічно-правових правочинах заходи державного примусу можуть здійснюватися тим самим компетентним органом, який представляє державу у відповідних правовідносинах;

7) фінансово-правова відповідальність є окремим видом в системі юридичної відповідальності та функціонально пов'язана з іншими видами юридичної відповідальності [3].

За ступенем суспільної небезпеки та шкоди правопорушення у фінансовій сфері варто

класифікувати на: правопорушення або тяжкі правопорушення; правопорушення у сфері адміністрування; порушення цивільного права; дисциплінарні порушення; фінансові правопорушення.

Доцільно зазначити, що категорії «фінансове правопорушення» і «правопорушення у фінансовій сфері» не є тотожними. Це пояснюється тим, що остання є набагато ширшою категорією, ніж «фінансове правопорушення», оскільки включає всі види правопорушень норм фінансового права [4].

Фінансово-правова відповідальність у сфері бюджетних правовідносин характеризується специфічними ознаками, серед яких: порушення бюджету, за які передбачена фінансово-правова відповідальність, коло суб'єктів, до яких належать учасники бюджетного процесу, дії, що їх зумовлюють, фінансово-правовий зміст порушень бюджетного законодавства та запобіжні заходи. Встановлення у чинному бюджетному законодавстві фінансово-правової відповідальності у вигляді санкцій за бюджетні правопорушення сприятиме вдосконаленню бюджетних процедур та механізмів контролю за дотриманням норм бюджетного права [6].

Стаття 121 Бюджетного кодексу України [11] наголошує на цивільній, дисциплінарній, адміністративній та кримінальній відповідальності посадових осіб.

Дисциплінарна відповідальність за порушення бюджетного законодавства настає, як правило, якщо за такі порушення не передбачена адміністративна чи кримінальна відповідальність. Щорічно за даними фінансово-дисциплінарного аудиту бюджетних установ та організацій приймаються рішення про дисциплінарну та матеріальну відповідальність [12].

Адміністративна відповідальність за порушення бюджетного законодавства передбачена статтею 164-12 Кодексу України про адміністративні правопорушення [13], а саме:

1) бюджетна заявка повинна містити недостовірні дані, що призводить до затвердження несправедливих бюджетних призначень або несправедливого розподілу бюджетних асигнувань;

2) порушення вимог Бюджетного кодексу України [11] щодо попередньої оплати товарів,

робіт і послуг за рахунок бюджетних коштів, порушення порядку та умов цієї оплати, нерестрація бюджетних зобов'язань, відсутність підтверджуючих документів;

3) оплата за рахунок бюджетних коштів у разі зазначення в платіжних документах недостовірних відомостей, у разі необґрунтованої відмови Державної казначейської служби України у проведенні платежу;

4) несвоєчасне набрання чинності законодавства про Державний бюджет України у відповідному році (несвоєчасно прийняті рішення про місцевий бюджет), що порушує вимоги Бюджетного кодексу України [11] при здійсненні видатків з державного бюджету (місцевого бюджету).

Бюджетний кодекс України [11] передбачає низку кваліфікаційних дій та адміністративну відповідальність за його порушення.

Загалом порушення бюджетного законодавства тягне за собою порушення фінансового права, відповідальність за яке передбачена статтею 164-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення [13].

Заходи фінансово-правової відповідальності за бюджетні правопорушення встановлені статтею 117 Бюджетного кодексу України. Водночас адміністративні стягнення зазначені в статті 164-12 Кодексу України про адміністративні правопорушення [13]. Порівняння показує, що не всі заходи адміністративної та фінансової відповідальності однакові. Тільки штрафи однакові, а оскільки в адміністративному праві є штрафи, немає вагомих підстав для оцінки того, що фінансові санкції є формою адміністративних підстав.

Кримінальна відповідальність за правопорушення у бюджетній сфері настає не лише за нецільове використання бюджетних коштів посадовими особами, а й за виконання ними бюджетних видатків чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних обмежень чи їх перевищення з порушенням Бюджетного кодексу України [11] чи законодавства про державний бюджет України на відповідний рік (якщо предметом таких заходів є бюджетні кошти у великому чи особливо великому розмірі) (стаття 210 Кримінального кодексу України [14]). Зменшення доходів бюджету або збільшення видатків бюджету у разі бюджетних асигнувань є незаконними

(стаття 211 Кримінального кодексу України [14]).

Суспільна небезпека цих злочинів полягає в тому, що вони завдають економічних збитків країні, створюють умови для корупції та негативно впливають на національну економіку через відсутність надходжень коштів до державного бюджету України. За такі злочини передбачені такі покарання, як штраф, виправні заходи, обмеження волі, позбавлення волі, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

Так, кримінальна відповідальність у сфері бюджетних правовідносин передбачена статтею 210 Кримінального кодексу України [14] за такі діяння: нецільове використання бюджетних коштів, витрачання бюджетних коштів або надання з бюджету позик без встановлених бюджетних призначень; та статтею 210 Кримінального кодексу України [14]: видання правових актів, які неправомірно зменшують надходження до бюджету або збільшують його видатки. В обох випадках злочинцем був державний службовець. Предметом злочину є бюджетні кошти у великих розмірах (суми, що перевищують понад тисячу неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) або в особливо великих розмірах (суми понад три тисячі і більше), помноженого на неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Правовим діянням, яке породжує фінансово-правову відповідальність за злочини у сфері побутових відносин, є порушення домашнього господарства, за яке відповідно до чинного законодавства до винного застосовуються заходи державного примусу. Відповідно до Бюджетного кодексу України [11] визначено види порушень бюджетного законодавства (стаття 116), які виділяються як види порушень бюджетного процесу під час розслідування залежно від рівня виконання на державному та місцевому рівнях та за всіма ознаками правопорушення. У статті 117 Бюджетного кодексу України [11] зазначено, що бюджетні правопорушення тягнуть за собою фінансово-правову відповідальність у вигляді призупинення бюджетних асигнувань, зменшення бюджетних призначень, повернення бюджетних коштів до бюджету, призупинення рішення про місцевий бюджет, гарантоване вилучення коштів з місцевого бюджету та інші питання.

У сфері бюджетної діяльності цивільна відповідальність полягає переважно у відшкодуванні шкоди, завданої посадовими особами, які беруть участь у бюджетному процесі. Така шкода може бути приписана як державі, так і будь-якій фізичній чи юридичній особі. Відповідно до частини першої статті 1166 Цивільного кодексу України [15] майнова шкода та матеріальна шкода, завдана фізичній або юридичній особі помилковим рішенням, дією чи бездіяльністю щодо немайнових прав фізичної, чи юридичної особи, які вчиняє особа, яка завдала шкоди, має бути виплачена, тобто відбутися повна компенсація.

Як системна одиниця відповідальність за правопорушення у бюджетній сфері складається з підсистем кримінальної, адміністративної, дисциплінарної, цивільної та фінансово-правової відповідальності. Ці підсистеми відрізняються насамперед за типом і обсягом.

Будь-які зловживання у сфері фінансової діяльності завдають серйозних матеріальних збитків, тому питання попередження, виявлення таких порушень та вжиття попереджувальних заходів посідають важливе місце у фінансовій діяльності країни. Фінансовий контроль також сприяє дотриманню принципу законності при формуванні, розподілі та використанні централізованих і децентралізованих фондів. Таким чином, фінансовий контроль сприяє дотриманню принципу законності у сфері фінансової діяльності. Тому що, поперше, цей принцип є його характеристикою. По-друге, з його допомогою виявляються різні порушення фінансової дисципліни.

Таким чином, фінансовий контроль є важливим засобом забезпечення законності фінансової діяльності. Мета полягає в тому, щоб запобігти неправильному управлінню та марнотратству, а також виявити зловживання та розкрадання активів продукту та коштів [8].

Окремим видом юридичної відповідальності є фінансово-правова відповідальність у бюджетній сфері. Основними критеріями самостійності фінансово-правової відповідальності є самостійність фінансового права та специфіка об'єктів і методів правового регулювання фінансового права. Іншими ознаками, що свідчать про самостійність фінансово-правової відповідальності у бюджетній сфері, є:

1) наявність кодифікованих нормативно-правових актів;

2) наявність підзаконних нормативно-правових актів, що встановлюють фінансово-правову відповідальність та встановлюють процесуальні аспекти, а також законодавства про бюджет України, який є джерелом фінансового права;

3) застосування фінансово-правової відповідальності;

4) різні підстави фінансово-правової та адміністративної відповідальності;

5) правове закріплення поняття бюджетного правопорушення;

6) різні процедури притягнення до фінансово-правової, юридичної та адміністративної відповідальності [5].

Державний примус у сфері бюджетних відносин класифікує дозволяє класифікувати такі правопорушення за:

1. Формами вчинення:

– дії (включення до бюджетної заявки недостовірних даних, нецільове використання бюджетних коштів тощо);

– бездіяльність (несвоєчасне подання проекту закону про державний бюджет головним розпорядником бюджетних коштів);

– відсутність інструкції з підготовки бюджетної заявки, в якій вона є одним із документів, що використовуються для підготовки бюджетного запиту).

2. Етапами бюджетної процедури щодо правопорушень, вчинених у відповідні періоди:

– складання проекту бюджету;

– експертиза проектів та прийняття законів про державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет);

– виконання та зміни бюджету;

– підготовка та експертиза звітів про виконання бюджету та прийняття рішень щодо нього.

3. Суб'єкт вчинених правопорушень:

– посадові особи органів державної влади;

– посадові особи місцевого самоврядування;

– розпорядники бюджетних коштів;

– розпорядники нижчих рівнів бюджетних коштів;

– одержувачі бюджетних коштів.

4. Види норм, які порушуються порушеннями:

- матеріальні норми;
- процедурні стандарти.

5. Об'єкти бюджетних правовідносин, які порушують:

– капітальні об'єкти (нецільове використання бюджетних коштів, надання кредитів з бюджету з порушенням вимог законодавства про бюджет України тощо);

– об'єкти коригування (розгляд Верховною Радою України, порушення строку подання проекту закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет) або встановленого порядку) [10].

Роль фінансово-правової відповідальності не повинна абсолютизуватися. Її слід застосовувати як додатковий вид юридичної відповідальності за вчинення фінансових злочинів, переважно паралельно з іншими видами юридичної відповідальності, наприклад адміністративною чи кримінальною.

Сучасний стан фінансового права свідчить про недостатнє розуміння та правове регулювання основних засад фінансово-правової відповідальності. Сьогодні ця сфера відповідальності регулюється переважно підзаконними актами. На сучасному етапі необхідно об'єднати загальні принципи фінансової діяльності держави та її фіскально-правові обов'язки в

єдиний нормативний акт, який не суперечить чинному законодавству та відповідає міжнародним стандартам. Цей крок дозволить удосконалити процедури здійснення фінансово-правової відповідальності та покращити загальний стан фінансового права в Україні.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження теорії та практики можна сформулювати такі загальні висновки, а саме:

по-перше – профілактика фінансових правопорушень базується на поєднанні всіх форм правової інтеграції та організаційного забезпечення загальнообов'язкових правил поведінки та їх зв'язків;

по-друге – усі види юридичної відповідальності здійснюються на основі нормативної структури, яка являє собою єдність матеріальних і процесуальних правових норм;

по-третє – як системна одиниця відповідальність за правопорушення у бюджетній сфері складається з підсистем кримінальної, адміністративної, дисциплінарної, цивільної та фінансово-правової відповідальності.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є дослідження сутності, принципів, ознак та функцій і особливостей фінансово-правової відповідальності в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Batanova, N. (2009). *Konstytutsiino-pravova vidpovidalnist yak vyd konstytutsiino-pravovykh vidnosyn* [Constitutional and legal responsibility as a type of constitutional and legal relations]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 2, 60–66 (in Ukrainian).
2. Hrevtsova, R. (2000). *Kryminalna vidpovidalnist za zlochyny u sferi opodatkuвання: dosvid Ukrainy u svitovomu konteksti* [Criminal liability for taxation offences: Ukraine's experience in the global context]. *Pravo Ukrainy*, 11, 95–99 (in Ukrainian).
3. Ivanskyi, A. (2009). *Finansovo-pravova vidpovidalnist v suchasni Ukraini: teoretychne dosli-dzhennia* [Financial and legal responsibility in modern Ukraine: a theoretical study] (Doctoral thesis); Odeska yurydychna akademiia. Odesa (in Ukrainian).
4. Kobelka, D. (2015). *Classification of types of offences in the financial sector* [Classification of types of offences in the financial sector]. *Forum of Law*, 1, 141–146 (in Ukrainian).
5. Kozin, V. (2021). *Administrativna ta finansovo-pravova vidpovidalnist yak vydy yurydychnoi vidpovidalnosti za pravoporushennia u biudzhethnii sferi* [Administrative and Financial Liability as Types of Legal Liability for Offences in the Budgetary Sphere]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 4, 209–215 (in Ukrainian).

6. Mishchenko, L. (2015). Osoblyvosti prytyahnennia do finansovo-pravovoi vidpovidalnosti za biudzhetni pravoporushennia [Peculiarities of bringing to financial and legal liability for budgetary offences]. *Pravo i suspilstvo*, 1, 189–193 (in Ukrainian).
7. Sakaly, M. (2010). Pravova pryroda yurydychnoi vidpovidalnosti za vchynennia podatkovykh pravoporushen [Legal nature of legal liability for tax offences]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*, 56, 91–97 (in Ukrainian).
8. Urtaieva, L. (2021). *Teoretyko-pravovi zasady zapobihannia finansovym pravoporushenniam* [Theoretical and legal framework for the prevention of financial offences] (Doctoral thesis); Zaporizkyi natsionalnyi universytet. Zaporizhzhia (in Ukrainian).
9. Ustynova, I. (2013). *Deiaki teoretychni pytannia spivvidnoshennia finansovo-pravovoi ta administratyvnoi vidpovidalnosti v systemi instytualizatsii finansovoi vidpovidalnosti* [Some theoretical issues of correlation between financial and administrative liability in the system of institutionalisation of financial responsibility]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 18: Ekonomika i pravo*, 21, 211–216 (in Ukrainian).
10. Shutliv, D. (2018). *Derzhavnyi pryumus u sferi biudzhetykh vidnosyn* [State coercion in the field of budgetary relations] (Doctoral thesis); Zaporizkyi natsionalnyi universytet. Zaporizhzhia (in Ukrainian).
11. Biudzhetni kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine] (Ukraine), 08.07.2010, No 2456-VI. Retrieved September 20, 2023, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (in Ukrainian).
12. Naukovo-praktychnyi komentar do statti 121 Biudzhethoho kodeksu Ukrainy vid 01.01.2011 [Scientific and Practical Commentary to Article 121 of the Budget Code of Ukraine dated 01.01.2011]. Retrieved September 20, 2023, from <https://ips.ligazakon.net/document/KK005720> (in Ukrainian).
13. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia [Code of Ukraine on Administrative Offences] (Ukraine), 07.12.1984, No 8073-X. Retrieved September 20, 2023, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (in Ukrainian).
14. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Code of Ukraine] (Ukraine), 05.04.2001, No 2341-III. Retrieved September 20, 2023, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (in Ukrainian).
15. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine] (Ukraine), 16.01.2003, No 435-IV. Retrieved September 20, 2023, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (in Ukrainian).